

klopt. En zijn ook vele geloovigen niet traag en slap?

Het hoofdschuddend klagen over den afval onzer dagen ga gepaard met het kennen en belijden van eigen schuld; wat hebben wij gedaan, en wat doen wij nog, om dien afval tegen te gaan, en aan de arme wereld, die zich verpaast aan het aardse leven, het eenige medicijn ter geneezing aan te bieden?

Voor de zending is het echter van nog grooter betekenis, dat dit Secularisme ook in de heidenwereld is ingedrongen. Wij hebben steeds gehoord, dat de Heidenen en Mohammedanen alleszins godsdienstig zijn. Bij hen staat de godsdienst niet buiten het dagelijksche leven, maar heeft het geheel doortrokken. En nu raakt ook deze menschen zijn religie kwijt! En helaas, hij neemt het Christendom niet aan.

Een van de editors der International Review of Missions heeft een reis ondernomen, ter bestudeering van dit vreeselijke verschijnsel. In genoemde Review van Juli j.l. geeft hij verslag van zijn onderzoekingen; het is droevig. Hij heeft vooral bezocht Turkije, Iraq, Syrië, Egypte, enz.

Het meest trekt nog de inzinking in Engelsch-Indië de aandacht. De leiding op sociaal gebied is in handen van hen, die apathisch tegenover de religie staan. In Zuid-Indië verschijnt een periodiek, waarin de sociale hervorming wordt aangeprezen en tegelijk de vernietiging van de religie. Op het Indian National Congress in Calcutta werd erop aangedrongen, volkomen scheiding te maken tusschen de politiek en den godsdienst. En de voorgangers onder Hindu's en Mohammedanen verzekeren, dat het Secularisme, de godsdienstloze ontwikkeling, onder de hoogere kringen alleszins godsdienstig zijn. Zelfs de bekende Gandhi is niet meer de man; jongere menschen zijn in zijn plaats gekomen als Pandit Jawaharlal Nehru, die ook voor „onafhankelijkheid“ propaganda maken, maar geheel verstoken van de warme mystiek, die Gandhi's „non-violent non-co-operation“ kenmerkte.

Hoe is het mogelijk: het diep-intens-religieuze Indië!

Wat er in Turkije geschied is, is ook algemeen bekend. Het Kalfaat is verdwenen; de fez afgeschafte; het Latijnsch letterschrift ingevoerd; de sluler verboden, enz. enz., alles behorend bij den Islam. En de moskee's te Konstantinopel staan leeg! Maar aan de universiteit van Stamboul is de overheersende toon in de wetenschap of niet-religieus of beslist ongodsdienstig.

Zoo zouden wij door kunnen gaan. Wat in het Westen begonnen is, is door het Oosten overgenomen: scheiding, volkomen scheiding tusschen den godsdienst en het gewone leven; en deze scheiding vermoordt de religie; eerst wordt de religie nog voor een bepaalden dag en voor sommige gelegenheden gehandhaafd, maar straks wordt het naar het rijk der fabels verwezen; de verstandige mensch „doet er niet meer aan“!

Op de Conferentie van Jeruzalem is over dit probleem, dat voor de zending een buitengewoon groote moeilijkheid gaat worden, ernstig gesproken. In de bekende Hoedschap wijzen verschillende passages op dit verschijnsel.

De tijden worden boozet; de tegenstand van den vorst der duisternis feller, en alzoo de arbeid der zendelingen zwaarder. Wordt nu ook het gebed der gemeenten vroeger, aanhoudender, eenpariger: „Uw Koninkrijk koom' toch, o Heer“!

J. D. W.



KERKELIJK LEVEN IN NED.-INDIË.

Perspectieven en Predikanten.

Er zijn op het oogenblik acht Hollandse Gereformeerde Kerken in Indië, d.w.z. kerken waarin Hollandsch gesproken wordt, maar waarvan overigens ook

volgens den calvinist, het groote, maatgevende object, terwijl dan „mystiek“ is de aanraking tusschen object en subject; een aanraking, die slechts mystiek heeten mag, voor zover ze zich kan legitimeeren naar het Woord, en zich van zichzelf bewust wordt door den Logos; dezen dan weer gezien in ruimsten zin, maar slechts gekend, in geloofs-zaken, uit kracht van de vleeschwording, naar de Schriften.

Het komt op het consequente volhouden van de object-subject-relatie ter dege aan. Slechts op deze voorwaarde is vol te houden, dat tusschen ware en valsche mystiek een niet slechts graduëel, maar principieel verschil bestaat; ook, dat „christelijke mystiek“ nooit maatstaf kan zijn voor andere, omdat alle christelijke levensopenbaring, met elke andere levensopenbaring, van de zijde des menschen niet zonde gemengd is, en dus het verschil tusschen goed en kwaad niet ligt in het al of niet christen-zijn (hiermee komen wij niet verder), maar alleen in het al of niet daadwerkelijk aannemen van het objectief gegeven openbaringsgoed. Hierin geeft God niet alleen den maatstaf van goed en kwaad, maar komt Hij ook tot ons, regenererend, herscheppend, zuiverend door een actio a parte Dei, een van God uitgaand werk. Dus moeten de verscheidene „religies“, met name ook de onderscheidene typen van mystiek, blijven gezien worden als waar en onwaar, goed en valsche; een andere keus blijft niet over voor wie het zwaartepunt legt juist in de objectieve gave van de openbaring Gods (tegen de religions-geschiedtische opvatting der mystiek dus). Alles hier staat of valt, niet met „den“ mystieke menschen, — die is er niet — maar met den tot hem komenden Logos.

Ja, de Logos: het Woord, dat in den beginne was bij God, dat God was, dat vleesch geworden is, onder ons heeft gewoond en ons God heeft verklaard, en tot ons

Javanen en Chinezen, Bataks en Minahassers lid kunnen zijn, en ook metterdaad zijn. We onderscheiden niet naar de rassen, maar moeten wel denken naar de talen.

Zoo is nu pas de Maleisch Gereformeerde Kerk te Batavia tot stand gekomen door instelling van het Maleisch-sprekend gedeelte van Batavia's Gereformeerde Kerk. We zouden dus kunnen spreken van negen Geref. Kerken in Indië; en eigenlijk van nog wel meer, indien we de Zendingkerken onder de Javanen er bij mochten rekenen; maar, zooals bekend, deze worden niet Geref., doch Christelijke Kerken genoemd.

Wij beperken ons in deze rubriek echter steeds zoveel mogelijk tot de Hollandsch sprekende kerken, en kunnen van de Maleisch Geref. Kerk te Batavia na ook afzien, daar het niet in de bedoeling ligt voor deze gemeente een predikant uit Holland te beroepen, doch haar te doen bedienen door een predikant of goeroe, godsdienstsleermeester, van Indische afkomst.

Vermeerdering van het aantal geïnstitueerde Hollandse kerken is in de eerste jaren nog wel niet te verwachten; althans niet in dien zin, dat zulk een nieuwe kerk ook een eigen predikant zou kunnen beroepen. Misschien mogen we hierop één uitzondering maken, doch daarover straks verder.

Reeds langen tijd was er verwachting, dat de groote en goed georganiseerde kring te Buitenzorg tot instelling zou kunnen komen; en evenzoo hoopte men reeds vele jaren, dat in Makassar op Celebes de tweede Geref. Kerk van de Buitengewesten (Medan op Sumatra was de eerste) zou ophoelen. Maar noch van het een noch van het ander schijnt voorlopig iets te zullen kunnen komen. De groepen Gereformeerden zijn in die plaatsen nog te gering, en vooral aan veel te sterke wisseling onderhevig. In Makassar b.v. schommelde het aantal leden gedurende de laatste zeven jaar van vier tot dertig, en van dertig weer naar twintig, terwijl de teruggang nog steeds schijnt aan te houden. Men heeft er nog te weinig een vaste, blijvende kern, die voor instelling van een kerk beslist noodzakelijk is. Ook moet zulk een kern in elk geval groot genoeg zijn, wil men tot instelling overgaan, dat men waarborg heeft, steeds een zij het nog zoo kleinen kerkeraad te kunnen verkrijgen; hetgeen met name noodig is voor een plaats in de Buitengewesten, waar men geheel op zichzelf is aangewezen, en de naburige Kerk toch altijd nog enkele dagen stoomen per K.P.M.-boot verwijderd is.

Eenigszins anders is het op het oogenblik echter met Malang gesteld. Het ligt ten zuiden van Soerabaja; slechts op een afstand van een 100 K.M. ver hier vandaan.

Malang in Oost-Java is te vergelijken met Bandoeng in West-Java. Beide plaatsen liggen in de bergen, en hebben daardoor een heerlijk koel klimaat. Wie enigszins kunnen, ontvluchten de altijd warme kustplaatsen, om zich in deze berg-oorden te vestigen. Zoo vindt men er met name tal van renteniers, die hun ouden dag in Indië blijven doorbrengen. Haar opkomst danken deze steden echter nog niet zozeer aan den ouderdom, als wel juist aan de jeugd. Het werden beide school-centra, hetgeen zeer goed te begrijpen is, waar het leeren den kinderen in de koude heel wat gemakkelijker valt dan in de hitte. Zoo kreeg Bandoeng de Indische Technische Hoogeschool binnen haar veste, en vindt men daar ook het eenige Christelijk Lyceum. Wie zijn kinderen voor verder onderwijs toch van huis moet doen, kiest daarvoor het liefst een koel klimaat. En dan is Bandoeng zeker de aangewezen plaats: het ligt een 700 Meter hoog, en niet ver van Batavia af. Een tijd lang is er zelfs sprake van geweest alle Departementen naar Bandoeng over te brengen, en een begin werd daar ook mee gemaakt. Aan al deze factoren vooral dankt Bandoeng haar opkomst; en daar-

kwam, in ons blijft, door den Heiligen Geest, die het alles uit den in deze hoogste zelfopenbaring tot ons gekomen Logos-Christus-Jezus neemt.

Hier scheiden de wegen van den calvinist en van den niet-calvinist.

Volkomen terecht zegt op zijn standpunt Dr. Aalders:

„Zoo heeft de mystiek te doen met gegevens, die zich niet zonder rest laten verbinden. Zij is, zooals wij het reeds uitdrukten, praeslogisch, ir-rationeel. Daar is zij dan ook mystiek voor“.

Van deze opmerking moeten wij zeggen: daar is zij dan ook ethisch voor. Het ethische standpunt kan geen kloof gegraven zien tusschen de verscheiden vormen van „het religieuze“ leven.

De calvinist echter kent „het“ religieuze leven niet. Er is maar één God, er is ook maar één, eigen vormen achenpende, religie. Voor zichzelf belijdt hij, dat zijn religie nooit aan haar eigen maatstaf trouw blijft, omdat hij zelf er de onreinheid in brengt, en dus is hij ootmoedig en klein, en bevend voor God. Die ootmoed komt nooit sterker over hem, dan wanneer hij mystische ontmoetingen met zijn God heeft, want dan is juist de onderscheiding tusschen waar en valsche in eigen wezen hem zoo moeilijk als misschien nergens elders op zijn wegen van wandeling met God.

Maar hij houdt niettemin de objectieve waarde en waarheid van de openbaring van den éénen God tegenover alle mystieken, buiten en binnen het christendom vol, omdat hij niet anders mag. Hij begint de critiek bij zichzelf; dit worde niet vergeten!

En daarom plaatst hij tegenover het door Dr. Aalders

mede gecreëerde kring te Bandoeng ook uit tot Kerk, die in 1916 kon worden geïnstitueerd.

Aan het begin van een soortgelijken groei, voor het kerkelijk leven van zoveel betekenis, schijnt thans in Oost-Java Malang te staan. Het koele klimaat (al is het niet zoo koud en hoog als Bandoeng: bijna 500 M.) trekt de renteniers van het oostelijk gedeelte van den Indischen Archipel steeds meer tot zich. Het onderwijs ontwikkelt er zich steeds sterker; niet alleen heeft Malang een rijk achterland, waarin tal van koffie- en rubberondernemingen liggen, en dat ook door betere verkeerswegen steeds gemakkelijker met heel den Oosthoek, tot Banjoewangi toe, in verbinding komt te staan; maar ook de bewoners van de Buitengewesten ten Oosten van Soerabaja zenden hun kinderen al liever naar Malang der school, waardoor ze hun de tweedagen-lange en vermoeiende reis over Java besparen. Als gewichtigste factor komt hier nu echter nog bij, dat het Nederlandsch Zending Genootschap zich met alle kracht juist op dit Zendingsterrein geworpen heeft, en Malang tot een centrum van Christelijk onderwijs aan 't maken is. Zoo groeit hier het Christelijk volkdeel sterker dan elders aan, en dat kwam ook onze kring van Gereformeerden zeer ten goede. Niet slechts dat het aantal Gereformeerden hier den laatste tijd beduidend toenam, maar er wordt door een en ander ook een vaste kern gevormd, die, onder Gods zegen, rijke perspectieven voor de toekomst opent. We hebben op Midden-Java, het Zendingsterrein onzer Geref. Kerken, gezien van hoeveel betekenis de schoolactie werd voor de Kerk: Djokja, Magelang en Solo danken er haar ont- en bestaan aan.

Op het oogenblik ressorteert Malang nog onder de Kerk van Soerabaja, maar er mag goede hoop zijn, dat eerlang hier toch een eigen zelfstandige Kerk tot openbaring en instelling kan komen, met een eigen predikant. Van Soerabaja's uitgebreide Verstrooidengebied zou dan een deel aan Malang kunnen afgestaan worden, zoodat het allen ten goede kwam.

Ondertusschen staan we nog slechts aan het begin van deze gehoopte ontwikkeling, alhoewel Soerabaja toch reeds meende tot kerkbouw te Malang te moeten overgaan. Tot het houden der godsdienstoefeningen, die soms door een 50 personen worden bijgewoond, kon geen geschikte lokaliteit worden gevonden. Men moest daarom wel tot bouwen overgaan, en na langdurig overleg werd daarmede in het laatst van Augustus een begin gemaakt. Nu bouw men er tegelijk een flink huis bij, om dat voorlopig te verhuren, maar op den duur voor pastorie te kunnen bestemmen.

Nog verder echter schijnt men te Medan te zijn.

Niet dat hier van instelling van een nieuwe Kerk sprake zou wezen, maar wel van de instelling van een tweede predikantsplaats. Gingen deze plannen door, dan zou Medan de vierde plaats worden met twee predikanten, en van de 8 Holl. Kerken zou de helft alzo dubbel bezet zijn. Overbodige weelde is dit zeker niet. De groote Verstrooidenterreinen, die zoo uitgebreide reizen en daarmede langdurige afwezigheid uit de gemeente ter plaatse vrgen, maken de dubbele bezetting zeker allernoodzakelijkst. Dan alleen toch is het mogelijk, dat ter hoofdplaats steeds één predikant aanwezig is, en dat anderszits het Verstrooidenterrein intensief bearbeid wordt.

Reeds in 1920 zagen we dan ook Dr. J. H. Bavinck als hulpprediker naar Medan uitkomen, waar hij 1½ jaar naast Dr. Harrenstein arbeide.

In 1924 kwam Dr. Rullmann als tweede predikant, speciaal voor het werk onder de Verstrooiden, naar Batavia. Helaas vertrok Dr. Aalders in dat zelfde jaar voor goed naar Holland, zoodat Batavia tot begin 1927 wachten moest voor het werkelijk twee predikanten voor het Holl. werk had. En thans heeft Dr. Rullmann in begin 1929 weer voor goed van de Holl. Kerk afscheid genomen, en slaagde Batavia er nog niet in

gestelde tweetal algemeene praedicaten: „praeslogisch“ en „ir-rationeel“ de dubbele gedachte, dat de ware mystiek uit den Logos is, en dat ze zich herkent en belijdt in de wijsheid van den wedergeboren menschen, den „geestelijken“, niet psychischen, natuurlijken menschen; een zelf-herkenning echter, die verkregen werd alleen door de mate van, de ontmoeting van den geopenbaarden Logos en den van den Geest vernieuwden menschen.

Temeer is er reden om ook op dit terrein de principia der gereformeerde belijdenis vast te houden, omdat van verschillende zijden het „creatuur-gevoel“ in verband gezet wordt met het irrationeële, en dit dan weer met de religieuze mystiek (divinatie, intuïtie, etc.). Bekend is Otto, Das Heilige; in den loop van dit jaar (1929) verscheen op zijn boek een veelzins grondige kritiek van Lic. Dr. Friedr. K. Feigl, „Das Heilige“, Kritische Abhandlung über Rudolf Otto's gleichnamiges Buch (bekroonde publicatie van Teylers Genootschap) Haarlem, Bohn, 1929. Zie hierin vooral bl. 52 v., en bl. 90 v. In meer dan één opzicht heeft dit boek dingen gezegd, die vele „gereformeerden“ wel eens mochten ter harte nemen; vooral onder degenen, die met man en macht voor zich den naam „gereformeerd“ blijven opeischen, om dan hun „broeders“ te beschuldigen van farizeïsme, als ze het met Otto niet eens zijn....

K. S.

¹) Mystiek. Haar Vormen en Wezen, Groningen—Den Haag, Wolters, 1928, bl. 70, 71.

²) Dit is toch een heel andere relatie dan die tusschen het vele en een, de beweging en de rust, het worden en het zijn, het gebeuren en de geschiedenis.

voor hem een plaatsvervanger te vinden. Slechts twee jaar lang werd onze grootste gemeente door twee predikanten bediend. Nu rust alle werk weer op Ds Uhels' allen. De Heere geve spoedig vervulling van deze vacature.

Gelukkiger was Soerabaja, dat sinds Oct. 1926 tot op heden twee predikanten telt, en die ook méér dan goed gebruiken kan.

Bandoeng tenslotte kreeg op bijzondere wijze haar tweeden predikant in Dr. Wielenga; Juli 1929. Wel geeft Dr. W. een groot deel van zijn tijd en krachten aan het Chr. Lyceum, maar toch is reeds thans gebleken hoezeer het werk van dezen tweeden predikant van Bandoeng, deze gemeente en hare Verstrooiden ten goede komt.

Zoo is er zeker alle reden tot dankbaarheid voor onze Holl. Kerken.

In 1919 telden onze Holl. Kerken slechts drie dienstdoende predikanten. Thans, tien jaar later, als de vacature te Batavia vervuld is, driemaal zoveel; en gaat Medan tot beroepen over, zelfs 10. Slechts de Kerk te Magelang is nog te klein om tot beroepingswerk te komen; waar echter weer tegenover staat, dat de Holl. Kerk te Djokja sinds April 1928 haar eigen predikant verkreeg, en dat de tijd niet zoo ver meer schijnt te zijn, dat dit ook in Solo plaats zal vinden. De Kerken te Magelang en te Solo ontvangen zooveel hulpdienst van de Miss. Dienaren des Woords, dat het gemis van eigen predikant dikwijls niet of slechts nauwelijks gevoeld wordt. Dat zulks met name ook van Solo geldt, waar straks niet minder dan drie predikanten werkzaam zijn en zeer speciale regelingen getroffen werden voor het Holl. dienstwerk, ligt voor de hand.

Zijn straks de vacatures vervuld en de plannen ook op de Zendingsterreinen verwezenlijkt, dan zal men in Indië een 30 dienstdoende predikanten van de Gereformeerde Kerken kunnen vinden.

Inderdaad een wonder van Gods gunst en zegen.

A. R.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

Besmettelijke ziekte te Genève, in Calvijns dagen.

't Is 1542.

Te Genève breekt plotseling de pest uit.

Kwam het door de vreemde troepen krijgsliden, die, op weg naar Frankrijk, zich daar verzamelden? De koning van Frankrijk had ze gehuurd voor zijn strijd tegen Karel V, en de Raad van Genève was wat blij, dat de ongenode gasten de stad verlieten.

Maar pas waren ze weg, of de pest brak uit.

Vreeselijk was die ziekte: brandende builen op de huid, koorts, algemeene zwakte, zweren, bloedingen in keel en ingewanden; bij twee derde der lijdere hersenaandoening, en dan volgde binnen een paar dagen de dood.

Isolering der zieken was vóór alles noodig, dat begreep de Raad van Genève, en in overleg met Calvijn werd er krachtig ingegrepen.

„Daar het Gode behaagt”, zoo schreef de Raad in een bekendmaking, „ons (en dat wel rechtvaardiglijk) met Zijn roede te bezoeken vanwege onze zonden, zoo bevelen wij, dat het hospitaal voor pestlijders in orde worde gebracht, en dat er een directeur aangesteld worde, benevens een geneesheer of barbier, een opzichter en een predikant.”

Ook moest ieder, die met een pestlijder in aanraking was geweest, zich minstens acht dagen afgezonderd houden. Verder werden de predikanten uitgenoodigd, één hunner aan te wijzen voor de speciale zorg der pestlijders.

Calvijn schreef aan een vriend: „De pest richt wreede verwoestingen in onze stad aan. Wij moeten één uit ons midden voor het pesthospitaal aanwijzen. Pierre Blanchet heeft zich echter vrijwillig aangeboden.”

Ds Blanchet nam dus zijn intrek in het ziekenhuis. Na een paar dagen weer een verontrustend geval: de directeur overleed aan de ziekte.

Toch kwam er langzamerhand een gunstige keer; begin 1543 konden de aangestelden weer naar hun eigen woningen gaan. 't Was een benauwde tijd geweest; dooden moesten binnen een uur begraven worden; ieder, die zich wat onwel gevoelde, moest dadelijk naar den geneesheer. In een naburig dorp was een pestgeval; toen mocht niemand van die plaats in de stad worden toegelaten, „op verbeurte van zijn leven”.

Men meende echter, dat men het gevaar nu te boven was.

Lijdele hoop!

In April begon de ziekte opnieuw in de herberg „De Roos”. Dadelijk weer aan het werk. Een besmet huis moest geheel worden ontruimd, een winkel werd voor 40 dagen gesloten.

Ook moest er weer een predikant worden aangewezen. Weer bood Ds Blanchet zich aan. De dapper! Helaas viel hij na drie weken als het slachtoffer der ziekte, en ook de geneesheer van het ziekenhuis.

Dus moest er een opvolger voor Ds Blanchet zijn, maar de Raad der stad bedong uitdrukkelijk, dat „mijnheer Calvijn van de verkiezing zou buitengesloten zijn, daar men hem voor de Kerk behoeft, en het noodig zou kunnen zijn, zijn raad in te winnen”.

Ontroering heerste in het consistorie, want het leven was er mee gemoeid. Maar er werd iemand anders bereid gevonden: een jongman Simon Moreau, die als ziekentrouster drie maanden in het pesthospitaal heeft gewoond.

De Raad ging voort met zijn maatregelen. Alle honden en katten moesten gedood worden; de wacht Jean Blanc zou er voor zorgen, en kreeg voor elken gedooden hond een stuiver. Er moesten 89 houten hutten gebouwd wor-

den, om zieken op te nemen. Het balspel werd aan de jeugd verboden om het gevaar van verhitte en bekleuning.

Pierre, de portier van het kasteel, is met zijn vrouw „door de pest naar God gegaan; de drie overgebleven weesjes zullen op stadskosten worden onderhouden”.

„De zoon van het Raadslid Jean Marchand is aan de pest overleden; den vader wordt de toegang tot den Raad ontzegd, maar zijn drie stuiver presentiegeld zal hij ontvangen”.

„Alle vreemdelingen zonder middel van bestaan moeten de stad uit, op straffe van drie slagen met het koord.”

In dezen benauwden tijd kwam er ook al weer corruptie bij.

Calvijn kon het niet uitstaan.

Uit de Notulen van den Raad blijkt, dat hij zich met verschillende mededeelingen betreffende Justin, den opzichter van het ziekenhuis, tot de regering wendde: hij heeft een vrouw geld afgenomen; hij verkoopt brooden, die voor arme zieken worden gebracht; hij bekijbelt hun rantsoenen te eigen bate. De man werd, na onderzoek, nog denzelfden dag afgezet.

Het heele jaar bleef de ziekte woeden. Pas in Januari 1545 kon worden gerapporteerd, dat er maar twee zieken in het pesthospitaal waren overgebleven. En Calvijn kon in Maart van datzelfde jaar schrijven: „God heeft ons huis tot nu toe bewaard”.

...

Maar er begonnen rare praatjes in de stad te loopen. Van menschen, die opzettelijk de ziekte hadden verspreid. Het behoeft ons niet te verwonderen, dat, in de heersche zenuwachtige stemming, zulke praatjes geloof vonden ook De Overheid bemoeide er zich mee, en liet verdachte personen gevangen nemen, verhooien en pijnigen. Alras heette het, in deze „betooverde wereld”, dat een aantal personen een verbond met den duivel hadden gesloten, en zich onder eede verbonden hadden tot den ondergang der stad.

Naar de gewoonte der tijden trachtte men de verdachten door pijnigingen tot bekentenis te brengen. Het liep zoo ver, dat Calvijn het noodig achtte, tusschenbeide te komen. Hij wees er den Raad op, dat men de verdachten niet onnoodig mocht martelen. Hij toonde zijn tijd vooruit te zijn.

De Raad beval eenige matiging. Streng had hij trouwens de bepalingen der afzondering gehandhaafd, en zonder aanzien des persoons. De procureur-generaal Roset en zijn vrouw werden hevig berispt, omdat zij in staat van lichte besmetting hun huis hadden verlaten. Daar de dochter van een stadhuishoud aan de pest gestorven was, werd het Raadshuis voor acht dagen gesloten. De broer van een Raadslid werd voor zes weken uit de stad gebannen.

„Was wel een „in donkerheid wandelende pestilentie”. En bovendien werd de stad bezocht door gebrek en duurte. Op aandrang van Calvijn werd besloten tot het houden van een algemeene collecte, om in den grootsten nood te voorzien.

Eenige jaren ging het nu goed, maar in het voorjaar van 1564 werd men opnieuw verontrust door pestgevallen in het naburige Lyon. Heel radicaal werd toen bepaald, dat niemand, uit de richting dier stad komende, te Genève zou worden toegelaten, of hij moest eerst acht dagen zijn geobserveerd. Loslopende honden zouden onmiddellijk worden gedood.

Verder werden nog de volgende regelen vastgesteld: Wie, al was het maar een oogenblik, in een besmet huis geweest was, moest zich 12 dagen lang in een kamer opsluiten, of de stad voor 12 dagen verlaten. Wie er gegeten of gedronken had, idem; maar dan 20 dagen.

En ofschoon Calvijn ditzelfde voorjaar gestorven was, vergat de Raad niet, ieder op te wekken, om zich „voor God te veroortmoedigen, en de prediking getrouw bij te wonen, opdat de toorn Gods mocht worden afgekeerd”.

Ook verzocht de Raad de predikanten weer, één aan te wijzen voor de pestlijders. Maar nu moest Beza uitgezonderd worden, dien men, om de gemeente zoowel als om de hogeschool, niet missen kon. Echter verzocht Beza, mede bij de broeders inbegrepen te worden. Het lot zou beslissen. En het lot viel op Le Gagneux....

In November hield de plage op. Ds Gagneux mocht weer in de stad komen, mits behoorlijk gereinigd, en in andere kleeien.

Duidelijk blijkt wel uit deze geschiedenissen, dat men in de stad, waar Calvijns geest lang bleef nawerken, lang niet afkeerig was van krasse maatregelen ter bestrijding der ziekte. En Calvijn zelf ging daarbij vooraan.

Ook Ds Nicolaas Colladon, die ook al eens door het lot was aangewezen voor het ziekenhuis. Hij was bereid te gaan, maar verzocht dringend betere inrichtingen en voorzorgen. De bedden moesten verder van elkaar staan; het onderling verkeer der zieken moest verboden worden; de grootste zindelijkheid betracht; gebruikt verbandlinnen en pleisters moesten verbrand worden; niemand moest bij gekiste lijken worden toegelaten. En de Raad deed, wat Ds Colladon begeerde.

De Geneefse vaderen waren alles behalve voor lijdelijkheid! De handen werden uit de mouwen gestoken, en Calvijn zoowel als de andere Gereformeerde predikanten steunden de Overheid krachtig.

Een benauwd oogenblik was het nog in Augustus 1572. Er was weer een nieuwe epidemie.

En nu kwamen er juist honderden arme vluchtelingen uit Frankrijk, waar de Hugenooten afschuwelijk waren vermoord in den Bartholomeüsnacht. Uitgeput en berooid kwamen zij aan in de stad, waar de pest heerschte.... Wat zou dat worden?

Er was reden tot zorg.

Maar God doet nog wonderen.

Den 3den December kon Beza schrijven, dat, door een bijzondere gunst des Heeren, de pest plotseling ophield, toen de vluchtelingen daar aankwamen.

God waakte voor de Zijnen, tegen alle berekening in. „De stormen zijn Zijn knechten”, zegt een dichter. Maar ook de pestilentien staan onder Zijn heerschappij.

Vlaarding.

T. v. d. KOOY.

DE PERSSCHOUW

Polemiek „De Rotterdammer”. IV. Kerk-bouw of kerkbraak?

Zooals ik reeds zeide, wil ik telkens mijn antwoord op „De Rotterdammer” in dit blad in niet al te groote doses geven. Ik neem dus nu de pit van het 4e artikel van dit blad eerst in oogenblik, en ga volgende week verder. Ik schreef in „Delfsh. Kb.”:

Het komt mij voor een onmannelijk gebaar te zijn, als nu zonder bliken of blozen beweerd wordt, dat het blad van den aanvang af vooropgesteld heeft te gelooven, dat mijn apologetisch werk door de consensie wordt opgedragen. Dit is één van beide: een bedekt herroepen van de eerste woorden — maar dan moet het ook maar h a r d o p gebeuren en zonder omhaal — of het blijft volstrekt onverenigbaar met de eerste grove qualificaties.

Ik verspil voorts geen woord aan de vriendelijkheid, die in dit 4e artikel den mensch Schilder worden gepresenteerd, maar dan in tegenstelling met den polemist Schilder. De polemist is dezelfde als de mensch en de mensch S. doet geen moeite, zich aangenaam te maken ten koste van den polemicus.

Hij vindt zelfs dit geraden over den mensch onvruchtbaar, en 'n tikje arrogant van „De Rotterdammer” ook. Het blad heeft met den mensch S. geen zier te maken, evenmin als met den mensch Wisse, den mensch v. d. Schuit, of welken anderen mensch het voorts zoo wel eens bespreken wil.

De heer Diemer ziet een „raadsel”: hij kan niet begrijpen hoe de mensch S. ook kan zijn de polemicus S.

Maar het is toch, geloof ik, christelijk, om, als men staat voor een raadsel, niet 'n paar zinnestjes neer te penen, die de allures aannemen, alsof men er alles van weet: geen raadsel dus, doch de oplossing heeft.

Maar dit is slechts 'n kleinigheid. Ernstiger wordt dit:

In dit verband gaat „De Rott.” evenwel nog eens op zoek naar de oplossing. Het heeft — het raadsel wordt dus spoediger opgelost dan in Timnath het geval was — de grondfout ontdekt van Ds Schilder. Hoor nu aandachtig toe:

De grondfout zit bij Ds Schilder naar onze overtuiging hierin, dat hij in zijn schrijven niet duidelijk aan den dag doet komen, altijd weer, dat de confessie verder reikt dan de kerkelijke grenzen. Dan zou hij er ook mede rekenen, dat de eene kerk op een bepaald deel der confessie meer den nadruk legt dan de andere, natuurlijk hier denkende aan kerken, die dezelfde confessie aanhangen.

Tot zooverre.

Ik aarzel niet, deze diagnose belachelijk te noemen en arrogant. Daar heb ik nu 7 jaar lang telkens weer concreet gezegd, waar het om gaat, en ineens komt daar iemand vertellen, dat de grondfout zit in heel iets anders.

De heer Diemer fantaseert maar wat. Het ontgaat hem blijkbaar geheel, dat ik — om bij de relatie Chr. Geref. en Geref. te blijven — er onophoudelijk juist op wils, dat de confessie verder reikt dan de kerkelijke grenzen, en dat daarom alle menschen, die dezelfde confessie hebben, verplicht zijn, de kerkelijke grenzen niet willekeurig en seculair in te perken, doch de confessie te belevén in het stuk der kerk. Mijn bezwaar is juist, dat men binnen de grenzen van dezelfde confessie maar telkens om bijzaken scheuring maakt. De heer Diemer, ik kan het niet zachter zeggen en doe er ook geen moeite meer voor, de heer Diemer heeft van mijn debat tegen de Chr. Geref. niets begrepen: hij moet met zijn diagnose niet naar mij, doch naar Chr. Geref. menschen toe. Hij zet de zaak precies onderstboven.

Hoe „De Rott.” denkt over een „vitium originis” in de kerk, blijkt uit het volgende. De „Delfsh. Kb.” vervolgt:

Wonderbaarlijk is het dat „De Rott.” zelfs met de koloniale politiek de kwestie der kerken wil vergelijken:

En neem nu zelfs aan, dat de oorsprong van een kerk of van een verenigingsbond naar onze meening niet onberispelijk is, wil dit zeggen, dat God Zijn zegen onthoudt? Wij weten beter. Met den krommen stok vaak de rechte slag. Dat is het wonder Gods en moet ons, wanneer het broeders betreft, toch wel beschieden doen zijn. Zet het zelfs over op publiek terrein: kan er zegen rusten op Hollands bestel in Indië, nu de geschiedkundig ingewijde zeker niet het toebrengen dier kolonies als een geloofsdaad zal durven sien?

Kijk eens, geachte Heer Diemer, dat is toch al te bar.

Moet men de overwinning van koloniën door het zwaard, vergelijken gaan met de roeping der vrije geloovigen, dat koninklijk priesterschap, die vrijgemaakten van den Zoon des menschen, om tot elkaar te komen, indien zij dezelfde confessie hebben (wat ik beoog door gewaande geschillen weg te redeneeren, daarin door U gemolesteerd)? Is staats-verband te vergelijken met kerk-verband? Is de verhouding van overheid en onderdaan, van blanke en neger, van christen en cultuurdrager enerzijds en heiden en cultuurloze anderzijds, te vergelijken met de vrije samen-